

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:10.09.2020 ✓Accepted/Kabul:25.10.2020

DOI:10.30794/pausbed.793381

Araştırma Makalesi/ Research Article

Çetin, K. ve Dikmen, M. (2021). "Ahmed-i Rıdvân Divanı'nda Bir Kasidede Açan Antalya Çiğdemi" *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 44, Denizli, ss. 225-235.

AHMED-İ RIDVÂN DİVANİ'NDA BİR KASİDEDE AÇAN ANTALYA ÇİĞDEMİ*

Kamile ÇETİN**, Melek DİKMEN***

Öz

İnsan, sanat ve estetik denildiğinde ilk akla gelen unsurlardan biri de, şüphesiz sahip oldukları türlü güzellikleriyle dünyanın süsü durumundaki çiçeklerdir. Birbirinden güzel renk, şekil ve kokularıyla sanatın her dalına malzeme olan çiçekler, elbette edebî eserlerde de söz konusu edilmiştir. Bu bağlamda, şiiirlerinden iyi birer tabiat gözlemcisi oldukları anlaşılan Klâsik Türk Edebiyatı şairleri de, eserlerinde çiçeklere geniş şekilde yer vermişlerdir. Bahsi geçen şiiir geleneğine mensup şairler, edebî sanatlardan da yararlanarak, gözlem kabiliyetlerini sanatkâr kudretleriyle birleştirmişler ve şiiirlerinde âdeta rengârenk birer çiçek bahçesi ortaya koymuşlardır.

Makalede, XVI. asır Klâsik dönem Türk şairlerinden Ahmed-i Rıdvân'a ait Divan'da yer alan "çiğdem" redifli kaside üzerinde durulmuştur. Kendi ifadelerinden anlaşıldığı üzere şair, aynı zamanda bir sancak beyi olup Hamid ve Teke sancaklarında görev yapmıştır. Dolayısıyla, Klâsik Türk Şiiri'nde az rastlanan bir çiçek durumundaki çiğdem onun bir kasidesinde redif olarak kullanılması, Ahmed-i Rıdvân'ın bu şiiirinde, vazifesi esnasında gördüğü ve endemik bir tür olan Antalya çiğdeminden söz ettiğini akla getirmektedir. Şairin bahsi geçen kasidesinde çiğdem bir çiçek olarak nasıl tasvir edildiği, konu olduğu çağrışımlar, tasavvurlar ve tahayyüller üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Ahmed-i Rıdvân, Divan, Klâsik Türk Şiiri, Çiğdem.*

CROCUS ANTALYENSIS THAT BLOSSOMS IN AN EULOGY IN DIWAN OF AHMED-I RIDVAN

Abstract

One of the elements that come to mind when human, art and aesthetics are mentioned is flowers that are the ornament of the earth with its beauty. Besides being a material for every branch of art with their beautiful colours, shapes and fragrances, flowers are also mentioned in literary works. Within this context, Classical Turkish poets who are apparently good observers of nature give place to flowers extensively in their works. The poets that belong to before mentioned poetic tradition benefit from the literary arts, combine their abilities with their artistic powers and almost present a colourful flower garden.

In this article, we dealt with a eulogy whose radif "çiğdem/crocus" that is involved in the Diwan of Ahmed-i Rıdvân who is one of the Classical Turkish poets in 17th century. As it is seen in his own words, the poet was also a banner lord and served in sanjaks of Hamid and Teke. Consequently, using "çiğdem/crocus" which is a rare flower in Classical Turkish poetry as a radif in a eulogy brings to mind that Ahmed-i Rıdvân saw this endemic flower named crocus *Antalyensis* during his service. We dealt with what kind of flower the crocus is, associations of it, thoughts and apprehensions in the eulogy.

Key Words: *Ahmed-i Rıdvân, Diwan, Classical Turkish Poetry, Crocus.*

* Bu makale, Akdeniz Üniversitesi'nde düzenlenen III. Uluslararası Antalya Kongresi 2020 (2-4 Mart 2020)'de sunulan, ancak yayımlanmayan aynı adlı bildirinin gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiş şeklidir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ISPARTA.

e-posta:kamilecetin80@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0003-1676-0234>).

** Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı, ISPARTA. e-posta:kahraman_melek@hotmail.com (<https://orcid.org/0000-0001-8035-2097>).

GİRİŞ

Bir eser ortaya koyan şair ya da müellifin; muhitinden, yaşadığı dönemin siyâsî, sosyal, kültürel gelişmelerinden, mensubu olduğu medeniyet ve değerlerinden, içinde bulunduğu coğrafyadan uzak kalmasını düşünmek mümkün değildir. Bu bağlamda, Klâsik Türk Edebiyatı geleneğine mensup şairler de, tabiatın aldıkları unsurları, teşbih ve istiâre başta olmak üzere, edebî sanatların imkânlarından yararlanarak söz konusu etmişlerdir¹. Kâinat ve insan kitabını okumada başarılı olan şairler, meselâ sevgilinin boyunun uzunluğunu serviyle, mahmur gözlerini nergisle, saçlarını sümbülle, güzel yüzünü gülle ilişkilendirmişlerdir. Bu bağlamda, şiirlerinde tabiata dair unsurları kullanan ediplerden biri de, Ahmed-i Rıdvân'dır.

Doğum ve ölüm tarihleri net olarak bilinmeyen Ahmed-i Rıdvân, XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olup II. Bâyezid (1481-1512), Yavuz Sultan Selim (1512-1520), Kânûnî Sultan Süleyman (1520-1566) dönemlerine şahitlik etmiştir². Şair, "Rıdvân, Ahmed-i Rıdvân, Tütünsüz, Bî-duhân" isim ve lakaplarıyla tanınmıştır³. Ohrili olduğu ifade edilen ve devşirme olduğu düşünülen şairin⁴ babasının adı resmî kaynaklarda "Abdullah" olarak kayıtlıdır. Şair, ilk şiirlerinde "Rıdvân" mahlasını, *Divanı*'na sonradan eklenen şiirlerinde ise, hem "Rıdvân"ı hem de "Ahmed-i Rıdvân"ı kullanmıştır⁵. Şairin aşağıdaki beyitte Rıdvân mahlasına yer verdiği görülmektedir:

Sadefveş her zamân pür-gevher ola

Bu Rıdvân'un sözine kim tuta sem'

(G. 357/6)⁶

Şaire ait diğer örnek beyitte ise, Ahmed-i Rıdvân mahlasının tercih edildiği dikkati çekmektedir:

Pîr oldıysa Ahmed-i Rıdvân 'aceb olmaz

Ol tâze civân şevkiyile şî'ri civândur

(G. 272/5)

Defterdarlık ve sancak beyliği yapmış olan Ahmed-i Rıdvân, 1500'de Moton seferine katılmış, hatta kaleye sancağı dikmiştir. *Divanı*'ndaki bazı şiirlerinden ve *Heft Peyker* adlı mesnevisinden anlaşıldığı üzere şair, II. Bâyezid'in şehzadeleri Ahmed ile Selim arasındaki taht mücadelesinde Ahmed'in tarafında yer almış, Selim'in tahta geçmesiyle görevinden uzaklaştırılmıştır. II. Bâyezid döneminde kendisine mülk olarak verilen Dimetoka'daki Fakihlü (Ece) köyü, Selim döneminde de Ahmed-i Rıdvân adına kayıtlıdır. Kânûnî devrinde eski itibarına kavuştuğu ifade edilen şair⁷, *Divanı*'ndaki bir kasidede, Anadolu'da görev yaptığı yerleri Karahisar livâsı, Hamid sancağı, Teke sancağı, Karaman ve Ankara livâsı olarak saymıştır⁸. Ahmed-i Rıdvân'ın ölüm tarihi tam olarak bilinmemektedir; ancak bazı kayıtlardan hareketle şairin, 1528-1538 tarihleri arasında vefat ettiği tahmin edilmektedir⁹.

1 Konuyla ilgili çalışmalar için bkz. Yavuz Bayram, *Çiçekler ve Diğer Bitkilerin Dîvan Şiirine Yansımaları İle Anlam Çerçevesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2 Cilt, T.C. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun 2001; Ali Yıldırım, "İslamın Tabiat Anlayışı ve Divan Şiirine Yansımaları", *İlmî Araştırmalar*, İstanbul 2004, s. 155-173; Fatma S. Kutlar-Özge Öztekin, "Divan Şiirinde Çiçeklere Dair", *II. Uluslararası Gölbaşı Göller-Andezit ve Sevgi Çiçeği Festivali*, Editör: Ayşe Boşgelmez, Ankara 2006, s. 601-627; Yavuz Bayram, "Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2007, S. 2/4, s. 209-219; Bekir Kayabaşı, "Divan Şiirinin Tabiat Algısı ve Hüsn-i Ta'lîl Sanatı", *Adıyaman Üniversitesi Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu Kitabı*, Ankara 2010, s. 393-396; Berat Açıl, "Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Bahar 2015, S. 5, s. 1-28; Kamile Çetin-Melek Dikmen, "Sünbülzâde Vehbî Divanı'nda Rediften Açan Hoş Kokulu Çiçek: Sünbül", *Sünbülzâde Vehbî Kitabı*, (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2018), 160-175.

2 Sehî Bey, *Heşt Bihîşt*, (Haz. Halûk İpekten, Günay Kut, Mustafa İsen, Hüseyin Ayan, Turgut Karabey), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2017, s. 49-50, https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3549B7C5393D9AFDA578BD859A7813B5BE8676123DD684051980F6ECB3EE4377 (Erişim Tarihi: 28.04.2020); Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuarâ*, (Haz. İbrahim Kutluk), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 149; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm Tıpkıbasım*, Mihran Matbaası, İstanbul 1306, c. I, s. 799; Ömer Savran, "Ahmed-i Rıdvân", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6334> (Erişim Tarihi: 14.02.2020).

3 Halil Çeltik, *Ahmed-i Rıdvân Divanı*, Bizim Büro Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti. Yayınları, Ankara 2011, s. 1.

4 Çeltik, *age.*, s. 2; İsmail Ünver, "Ahmed-i Rıdvân", *Türk Tarih Kurumu Belleten*, Ankara Nisan 1986, c. L, S. 196, s. 75, http://isamveri.org/pdförğ/D00137/1986_196/1986_196_UNVERI.pdf (Erişim Tarihi: 26.04.2021); Orhan Kemal Tavukçu, *Ahmed Rıdvân* Hüsvrev ü Şîrin, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2020, s. 3, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73030,ahmed-ridvan-husrev-u-sirinpdf.pdf?0> (Erişim tarihi: 26.04.2021).

5 Çeltik, *age.*, s. 1.

6 Ahmed-i Rıdvân Divanı'ndan yapılan alıntılarda Halil Çeltik tarafından hazırlanan Divan neşri esas alınmıştır: Halil Çeltik, *Ahmed-i Rıdvân Divanı*, Bizim Büro Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti. Yayınları, Ankara 2011.

7 İsmail Ünver, "Ahmed Rıdvân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, c. 2, s. 123.

8 Çeltik, *age.*, K. 57/7-11, s. 282.

9 Ünver, *age.*, s. 82.

Hamse sahibi bir isim olan Ahmed-i Rıdvân, bir kasidesinde de kendisinin Nizâmî gibi hamse yazdığına işaret etmiştir¹⁰. Şairin ilk mesnevisi, Makedonyalı Büyük İskender'in hayatını konu alan İskendernâme olup Sultan II. Bâyezid adına yazılmıştır. Ağâh Sırrı Levend, bu eseri tanıtmış¹¹, İsmail Ünver ise, ayrıntılı bir inceleme yaparak benzer eserlerle mukayese etmiştir¹². Eser üzerinde İsmail Avcı tarafından, daha sonra kitap olarak da yayımlanan¹³, bir doktora tezi de¹⁴ hazırlanmıştır. Şairin ikinci mesnevisi olan *Leylâ vü Mecnûn*'un, yazım tarihinden hareketle, Sultan II. Bâyezid adına kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Ahmed-i Rıdvân, Nizâmî'nin eserini tercüme etmiş olmakla beraber, bazı detaylarda ve isimlerde değişikliğe giderek eserine farklılık katmaya çalışmıştır¹⁵. Anadolu sahasında Fahrî ve Şeyhî'den sonra üçüncü *Hüsrev ü Şirin*, Ahmed-i Rıdvân'a aittir. Şeyhî'nin etkilerinin görüldüğü eser üzerinde Orhan Kemal Tavukçu tarafından hazırlanan doktora tezi¹⁶, daha sonra yayımlanmıştır¹⁷. Şairin Sultan II. Bâyezid adına yazdığı bir diğer mesnevisi, *Rıdvâniyye*'dir. Dinî-tasavvufî-ahlâkî konuları içeren hikâyelerden oluşan eser, Nebi Yılmaz tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanıp¹⁸ daha sonra neşredilmiştir¹⁹. *Mahzenü'l-Esrâr ve Heft-Peyker* isimli mesneviler, Hayâtî mahlaslı biri adına kayıtlı olmakla birlikte, İsmail Ünver tarafından, söz konusu mesnevilerin Ahmed-i Rıdvân'a ait olduğu ifade edilmiştir²⁰. Ahmed-i Rıdvân'ın bir diğer eseri de, *Kasîde-i Bürde Tercümesi*'dir. Şair, İmam Bûsîrî'nin Hz. Peygamber'i methetmek için kaleme aldığı meşhur naatı, kaside metnine uygun şekilde tercüme etmiştir²¹. Ahmed-i Rıdvân'ın, *Câmiu'n-Nezâir* ile diğer bazı şiir ve nazire mecmualarında manzumeleri de bulunmaktadır²².

Şairin, bilinen tek yazma nüshası Türk Dil Kurumu Kütüphanesi B. 32 demirbaş numarasına kayıtlı bir de *Divan*'ı vardır. Söz konusu eser, farklı nazım şekilleriyle yazılmış 1102 şiirden müteşekkildir²³. *Divan*'da şairin kendine özgü farklı uygulama ve kullanımları da dikkati çekmektedir. İki veya daha fazla vezinli şiirlerin yer alması, bu bağlamda değerlendirilebilir. Mesela, 16 bendlik bir terki-i bendde toplam 13 vezin kullanmıştır²⁴.

AHMED-İ RIDVÂN DİVANINDA BİR KASİDEDE AÇAN ANTALYA ÇİĞDEMİ

Çiğdem, *Crocus (Iridaceae)* türlerinin genel adı olup çok yıllık, yumrulu, sarı veya mavi çiçekli, ilkbahar veya sonbaharda çiçek açan otsu bitkilerdir. Türkiye'de otuz kadar türü bulunan bu çiçeğin yumru kısımları çiğ veya pişirilmiş olarak yenilme özelliğine de sahiptir. Aynı zamanda tedavi amaçlı kullanıldığı da görülmektedir²⁵. Ülkemizdeki çiğdem çeşitlerinden biri de, Latince adı *Crocus Antalyensis* olan, Batı Anadolu Bölgesi'nde ve Antalya'da, Korkuteli civarında yetişen türdür. Morumsu renkli çiçekler açan bu çiğdem çeşidinin çiçeklenme zamanı, ilkbahar mevsimidir. Antalya'da, Akseki'de yetişen bir başka çiğdem türü de, *mor çiğdem (Crocus*

10 Çeltik, *age.*, K. 58/19, s. 284.

11 Ağâh Sırrı Levend, "Ahmed Rıdvân'ın İskender-nâmesi", *Türk Dili*, 1951, S. 3, s. 23-31.

12 İsmail Ünver, *Ahmed-i Rıdvân Hayatı Eserleri ve Edebî Şahsiyeti*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara 1982.

13 İsmail Avcı, *Türk Edebiyatında İskendernâmeler ve Ahmed-i Rıdvân'ın İskendernâme'si*, Gece Kitaplığı, Ankara 2014.

14 İsmail Avcı, *Türk Edebiyatında İskendernâmeler ve Ahmed-i Rıdvân'ın İskendernâme'si*, T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Balıkesir 2013.

15 Ünver, *agm.*, s. 103-105; Çeltik, *age.*, s. 6.

16 Orhan Kemal Tavukçu, *Ahmed Rıdvân Hüsrev ü Şirin (İnceleme-metin)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum 2000.

17 Orhan Kemal Tavukçu, *Ahmed Rıdvân Hüsrev ü Şirin*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2020, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73030,ahmed-ridvan-husrev-u-sirinpdf.pdf?0> (Erişim tarihi: 26.04.2021).

18 Nebi Yılmaz, *Ahmed-i Rıdvân ve Rıdvâniyye'si*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.

19 Nebi Yılmaz, *Ahmed-i Rıdvân, Rıdvâniyye, İnceleme-Metin-Dizin*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2012, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10668,ahmed-i-ridvan-ridvaniyyepdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 18.02.2020).

20 Ünver, *agm.*, s. 119-124; Çeltik, *age.*, s. 7-8.

21 Detaylı bilgi için bkz. Hamza Koç, "Ahmed-i Rıdvân'ın Manzum Kaside-i Bürde Tercümesi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)*, 2018, c. 5, S. 12, s. 9-31.

22 Ünver, *agmd.*, s. 124.

23 Çeltik, *age.*, s. 9-10.

24 Çeltik, *age.*, s. 25.

25 Sakızlı İsa Efendi, *Nizâmü'l-Edviye*, Haz. Mükerrerem Bedizel Aydın, Sibel Murad, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), Ankara 2019, s. 124; Tabîb İbn-i Şerîf, *Yâdigâr 15. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitabı Yâdigâr-ı İbn-i Şerîf* (Transkripsiyon: Orhan Sakin-Yahya Okutan-Doğan Koçer-Mecit Yıldız), Zeytinburnu Belediyesi Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları, Seçil Ofset Matbaacılık, İstanbul 2017, s. 264, <http://www.zeytinburnu.istanbul/Document/FileManager/Yadigar-1.pdf> (Erişim Tarihi: 23.10.2020).

Asumaniae) adıyla anılan ve sonbaharda mor renkli çiçekler açan çiğdemdir²⁶. Bu çiğdem türü, adını kâşifi olduğu için botanik bilimci Prof. Dr. Asuman Baytop'tan almış²⁷ endemik bir türdür²⁸.

Çiğdem, sarı, mavi, beyaz, siyah renkteki çeşitleriyle Osmanlılar döneminde de bahçelerde en çok yetiştirilen çiçeklerden biridir²⁹. Klâsik Türk Şiiri'nde sık rastlanan çiçeklerden biri olmayan çiğdem³⁰, şairler tarafından sarı rengi, kışın karların erimesiyle ilk açan bahar çiçeklerinden oluşu, ömrünün kısalığı vb. yönleriyle söz konusu edilmiştir³¹. Çiğdem, *Ahmed-i Rıdvân Divanı*'nda bütünüyle bir şiire redif olması bakımından dikkati çekmektedir. Bu da, hayatının bir döneminde Hamid sancağında bulunduğu bilinen³² ve bir kasidesinde Antalya'da hayran kaldığı güzellikleri anlatan³³ Ahmed-i Rıdvân'ın, Antalya'ya mahsus bir çiçek türü olan *Antalya çiğdemini* veya yine bu şehre has bir çiğdem çeşidi olan *mor çiğdemi* görüp böyle bir şiir yazdığını akla getirmektedir. *Ahmed-i Rıdvân Divanı*'nda yer alan "çiğdem" redifli şiir, yirmi altı beyitten oluşan bir kaside olup aruzun "Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün" kalıbıyla kaleme alınmıştır³⁴. Şiire dair ilk dikkati çeken durum, herhangi bir memdûhun bulunmamasıdır. Sadece, üçüncü beyitte "şehâ" ifadesiyle seslenilen ve akabindeki beyitte de, lale yanaklı olduğu söylenen bir padişah-sevgili imajı vardır. Bu bakımdan, çalışma konusunu oluşturan kasidede medhiye ve dua bölümleri yoktur. Diğer taraftan, tegazzül ve fahriye kısımları da yer almamaktadır. Sadece şair, makta beytinde kendi kasidesinin Behiştî³⁵ ve Firdevsî'den³⁶ daha başarılı olduğunu söylemiştir. Bütünüyle bir nesib (teşbib) görünümündeki kasidede baştan sona arzıendam eden ve şiire hâkim olan tek unsur, çiğdemdir. Şair, klâsik kaside nazım şekline bütünüyle uymayan bir şiir kaleme almıştır.

Çalışma konusunu oluşturan çiğdem redifli kasidenin ilk beytinde, muhtemelen çiğdem taç yapraklarının ortasındaki kısım olan sarı renkli bölüme işaret vardır. Çiğdem, altın sarısı rengindeki bu yapıyla ve taç yapraklarının gösterişli, hoş renkleriyle dikkati çekmektedir. Bu hâl de, onun dünyada mutlu olmasına sebep olmaktadır:

Zer ü zîverle hoş magrûr çiğdem

Cihân içre olur mesrûr çiğdem

K. 54/1

Beyitteki çiğdem, âdeta Sivas Şarkışla yöresine ait bir türkü olup Muzaffer Sarısözen tarafından Âşık Veysel'den alınan şu dörtlükteki çiğdem görünümündedir:

"Çiğdem der ki: ben elâyım

Yiğit başına belâyım

Hepisinden ben âlâyım

Benden âlâ çiçek var mı³⁷"

26 Turhan Baytop, "Çiğdem", *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2007, s. 72.

27 Emre Dölen-Çağlar Demirbağ Usta, "Türkiye'de Eczacılık Doktoralarının Başlaması ve 1983 Öncesinde İstanbul Üniversitesi'nde Yapılan Eczacılık Doktoraları", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XII/2, (2011), <https://cdn.istanbul.edu.tr/file/1CD58DF90A/3C0E217B7C584116BD69C6AFD237B59B?doi=>, s. 50, (Son Erişim Tarihi: 24.10.2020).

28 Hakkı Demirelma-Kuddisi Ertuğrul, "Derebucağ (Konya), İbradı-Cevizli (Antalya) Arasında Kalan Bölgenin Endemik Bitkileri ve Tehlike Kategorileri", *S.Ü. Fen Fakültesi Fen Dergisi*, S. 34, Konya 2009, s. 146.

29 Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri Toplum Hayatı*, (Yayına Hz. Kâzım Arısan-Duygu Arısan Günay), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995, s. 219; Nurhan Atasoy, "8. Bölüm: Anılarda İstanbul'un Bahçe ve Çiçekleri", *Hasbahçe Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek*, Aygaz Yayınları, İstanbul 2002, s. 335-336.

30 Bayram, *agm.*, s. 216; Açıl, *agm.*, s. 10.

31 Ahmet Atilla Şentürk, "Çiğdem", *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*, Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi (OSEDAM), İstanbul 2017, s. 547-548.

32 Çeltik, *age.*, s. 3.

33 Söz konusu şiir için bkz. K. 52, Çeltik, *age.*, s. 270-273.

34 K. 54; Çeltik, *age.*, s. 275-276.

35 Bahsi geçen Behiştî'nin, II. Bâyezid döneminde yaşamış ve hamse sahibi şairlerden biri olan Ahmed Sinân Çelebi olma ihtimali vardır. Söz konusu şair hakkında geniş bilgi için bkz. Şener Demirel, "Behiştî/Bihîştî, Ahmed Sinân Çelebi" (d. 1450?/854?-ö. 1511-12, 1520?/917, 926?), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/behisti-bihisti-ahmed-sinan-celebi> (Erişim Tarihi: 26.04.2021).

36 Söz konusu Firdevsî'nin ise, kim olduğu tespit edilememiştir.

37 Kutay Öztürk, *Şarkışla Yöresi Kadın Ağzı Türkü Yakma ve Söyleme Gelenekleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2019, s. 99; Kamil Karaoğlu, *TRT Repertuarında Bulunan Sivas Türkülerinin Makam-Ayak, Tür ve Usul Yönünden İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2019, s. 85.

Ahmed-i Rıdvân'ın kasidesinin ikinci beytinde çiğdem, seher vakti sevinçli bir şekilde başını kaldıran, kadehten şarap içen mahmur bir kimse olarak resmedilmiştir. Beyitte, çiğdem de diğer çiçeklerle birlikte seher vaktinde âdeta bir insanın uykudan uyanması gibi, topraktan başını kaldırması gerçeğinden yararlanılmıştır. Diğer taraftan, sabah vakti çiğdem kadehe benzeyen taç yaprakları üzerindeki çiğ taneleri “kadeh” ve “mahmur” ilgisine sebep olmuş olmalıdır:

Seherde başını götürdi hurrem

İçer câm u kadeh mahmûr çiğdem

K. 54/2

Şair, akabindeki beyitte “ey padişah” nidasıyla seslendiği işveli gözleri bulunan bir sevgiliden söz etmiştir. Çiğdem, onu görse, utancından kendisini gonca gibi gizleyecektir. Dolayısıyla, gösterişli bir çiçek de olsa, çiğdem güzelliği, sevgili karşısında hükümsüzdür:

Şehâ bu şîvesinden gözlerünün

Olurdu goncaveş mestûr çiğdem

K. 54/3

Nitekim çiğdem, sürekli olarak ağlayıp inlemesinin, sararıp solmasının, âh etmesinin sebebi, lale yanaklı sevgiliden uzak olmasıdır. Burada çiğdem uzun ince sapı elif, çiçek kısmı ise yuvarlaklığı ile he harfini hatırlatmakta ve âh kelimesinin Osmanlı Türkçesindeki yazılışını (â) akla getirmektedir. Bu hayalde yararlanan hakikat, çiğdem incecik bir sap üzerinde açan bir çiçek oluşu ve taç yapraklarının sarı rengidir. Sap kısmı ayrılık acısından incelmış âşığı, çiçek kısmı da âşığın hasretten sararıp solmuş yüzünü akla getirmektedir:

Demâdem zâr u zerd olup ider âh

Meger lâle ruhundan dûr çiğdem

K. 54/4

Benzer bir tasavvur ve ilgi, bir sonraki beyitte de devam etmektedir. Çiğdem sararıp belinin incelmesinin sebebi, vücudundaki sarı renkli bir sıvı olan safranın artması³⁸ ve bu yüzden kuvvetsiz kalmasıdır:

Velî sarardı inceldi miyânı

Olup safrâyıla bî-zûr çiğdem

K. 54/5

Klâsik dönem Türk şairleri, beyaz üzümünden yapılan şarabı, jaleye (kırağı, çiğ) teşbih etmişlerdir³⁹. Çiğdem, seher vakti üzerindeki çiğ taneleriyle sabah sabah, kırağı şarabından içmiş bir kimseye benzemektedir. Çiğdeme dair bir başka tahayyül de, şarap içtikten sonra kendinden geçip elindeki altınları saçmasıdır. Beyitte yine, sarı renkli bir çiğdem imajı akla gelmektedir:

Çü nûş itdi seherde jâleden mey

Nisâr itdi zer-i makdûr çiğdem

K. 54/6

Türlü renkleriyle çiğdem, baştan aşağı mücevherlerle süslenmiş, eline kadeh almış, başına gösterişli bir taç takmış, mağrur bir kimse gibidir. Şair, beyitte çiğdem taç yapraklarının farklı renklerine ve şekil ilgisine dayanan teşbihlere ve teşhislere yer vermiştir:

Eline aldı câm cism-i murassa'

Başına tâc urur magrûr çiğdem

K. 54/7

Çiğdem, gökyüzüne doğru bakan taç yapraklarının görünüşüyle, sevinçten külahını göğe atan, kimseye baş eğmeyen, mağrur bir şahsiyet görünümünü çizmektedir. Ahmed-i Rıdvân, çiğdem şekli özelliklerini, “külahını göğe atmak”, “kimseye baş eğmemek” deyimleriyle anlatmıştır:

38 Safra; insan vücudunda bulunan ve eskiden ahlât-ı erbaa olarak isimlendirilen dört sıvıdan biridir. Ahlât-ı erbaanın Klâsik Türk Şiiri'ndeki yansımaları hakkında yapılmış bir çalışma için bkz. Zeynep Koyuncu, “Ahlât-ı Erbaa/Humoral Patoloji Teorisi Ve Divan Şiirinde Hakkânî Örneğinde İşleniş”, *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 5, S. 10, Bahar 2019, s. 75-97.

39 Savaşkan Cem Bahadır, *Divan Edebiyatında Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013, s. 144.

Göğe atar külâhını ferahnâk

Baş eğmez kimseye magrûr çiğdem

K. 54/8

Diğer taraftan, çiğdem sabırsız ve perişan olmasının, gözlerinin fersiz kalmasının sebebi, haddini aşarak sevgilinin gözüne karşı dil uzatmasıdır. Şair, çiğdem taç yapraklarının şekliyle hem dil hem de sevgilinin gözü arasında bir teşbih ilgisi kurmuştur:

Gözüne karşı dil açdı meger kim

Olur bî-sabr u fer makhûr çiğdem

K. 54/9

Aşağıdaki beyitte çiğdem kırlarda, bayırlarda yabancı olarak yetişmesi gerçeğinden yararlanılmıştır. Şairin tasavvuruna göre çiğdem, taze, sevinçli ve daima mütebessim oluşu yüzünden dağlarda, ovalarda meşhur olmuştur:

Ter ü tâze vü hurrem oldı handân

Ovada tağda meşhûr çiğdem

K. 54/10

Şair, muhtemelen aralarındaki şekil ve renk benzerliğinden dolayı nergis ile çiğdem arasında bir ilgi kurmuştur. Çiğdem, mest nergis gibi başına altın taç takınan bir sarhoştur. Beyitte “çâker” (kul, köle, bende)⁴⁰ benzetmesi yine çiğdem için kullanılmış bir teşbih ve teşhistir:

Urunur tâc-ı zer çün nergis-i mest

Olur hem çâker-i mezkûr çiğdem

K. 54/11

Her güzelin tülbindine süs olarak takılması, nirsuz çiğdem başlar üzerinde yer edinmesine sebep olacaktır. Beyitte, başa çiçek takma âdetine⁴¹ göndermede bulunulmuştur:

İdüp her dilrübâ dülbendine zeyn

Başta çıkar kosan bî-nûr çiğdem

K. 54/12

Çiğdem, başına daima altın külâh takmakta, aynı zamanda da elinde içinde kâfur bulunan bir kadeh tutmaktadır. Burada, şaraba sarhoşluk verici özelliğini arttırmak için beyaz renkli bir madde olan kâfur katılması âdetine telmih⁴² söz konusudur. Çiğdem beyaz renkli olanlarının da bulunduğu hakikatini⁴³ çağrıştıran beyitte, taç yapraklarının rengi beyaz, ortasındaki kısmı sarı olan bir çiğdem tasviri akla gelmektedir:

Külâh-ı zer urur başına dâyim

Țutar hem sâgar-ı kâfûr çiğdem

K. 54/13

Muhtemelen renk renk, belki de morumsu mavi renkli çiğdemlerle kaplı bir dağ veya ova manzarası, şairde “yeryüzü” tasavvuruna yol açmıştır. Diğer taraftan, beyitte “âsumân” kelimesinin kullanılması *Antalya çiğdemini* tedai ettirmektedir:

Yirün yüzini kıldı âsumânsâ

Cihân oldı hemân manzûr çiğdem

K. 54/14

40 Ayverdi, *age.*, s. 207.

41 Şentürk, “Çiçek Takınma”, *age.*, c. 2, s. 546.

42 Muhammet Nur Doğan, “Divan Şiirinde “Şarap” Metaforları”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c. 38, S. 38, İstanbul 2008, s. 94.

43 Ersin Yücel, *Türkiye’de Yetişen Çiçekler ve Yerörtücüler I*, Etam Matbaa Tesisleri, Eskişehir 2002, s. 116.

Veryüzü, bahar bulutlarından yağın yağmurlar sayesinde capcanlı çiçekler açan çiğdemlerle dolunca dünya bir bezme ve bir gül bahçesine dönmüştür. Beyitte, bezmin başka unsurlarla birlikte çiçeklerle de süslenmesi âdetine⁴⁴ bir atıf söz konusudur:

Cihân bezm oluban 'âlem gülistân

Bahâr ebriyledür tahûr çiğdem

K. 54/15

Şair, hoş kokulu maddeler olan⁴⁵ “abir⁴⁶, amber⁴⁷” ile “nesrin⁴⁸” ve “reyhan⁴⁹” adlı çiçeklere yer verdiği beytinde çiğdem hoş kokulu bir çiçek oluşuna işaret etmiştir. Çiğdem, latif kokusuyla açtığından beri, diğer hoş kokulu olan her şeye üstün gelmiştir:

'Abîr ü 'anber ü nesrîn ü reyhân

Olupdur bu zamân mahsûr çiğdem

K. 54/16

Çiğdem bu defa da, başındaki altın külahıyla hoşça salınan ve üzümünden yapılmış şarabı elinden bırakmayan bir kimse görünümündedir. Burada, “üzüm şarabı” ve “altın külah” ifadeleri, taç yapraklarının rengi mor, ortası sarı olan bir çiğdemi akla getirmektedir. Diğer taraftan şarapla çiğdem bir arada kullanılması, rüzgârda nazlı nazlı salınan bir çiğdem ile sarhoş olduğu için hafif hafif sallanan bir kişi arasında ilgi kurulması dolayısıyla:

Külâh-ı zerle hoş hoş salunuban

Komaz elden mey-i engûr çiğdem

K. 54/17

Aşağıdaki beyitte ise şair, bir yerde ve toplu hâlde açmış bulunan çiğdemlerin görüntüsünden yararlanarak bir tablo çizmiş olmalıdır. Buna göre, çiğdemlerin bu şekilde çiçek açmış hâlleri, gümüş ellerine altın kadehler almış insan topluluğu gibidir. Ahmed-i Rıdvân, çiğdem üzerindeki çiçek açan kısmı ile “gümüş el”, sarı renkte olduğu anlaşılan taç yapraklarıyla da “altın kadeh” arasında ilgi kurmuştur:

Yed-i sîmîn ile altun ayağı

Țutarlar oluban cumhûr çiğdem

K. 54/18

Beyazlı sarılı çiçekleriyle çiğdem teşbih edildiği unsurlardan biri de, altın⁵⁰ ve gümüş külahlı, başında her zaman mansur⁵¹ adlı neyi tutan bir Mevlevî dervişidir. Beyitte, taç yaprakları beyaz, ortasındaki bölümü sarı olan çiğdem, belki de rüzgârda salınan hâli, şairde böylesi bir tahayyüle yol açmış olmalıdır. Beyitte, çiğdem bu şekilde tasvir edilmiş olması, etekleri açılmış beyaz tennureli⁵², başında sarı sikkeli⁵³ bulunan bir Mevlevî dervişinin hayalini de akla getirmektedir:

44 Atasoy, “4. Bölüm: Osmanlıda Çiçek”, *age.*, s. 73; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyâfet Sofraları (Mevâidü'n-Nefâis Fî Kavâidü'l-Mecâlis)*, (Haz.: Orhan Şaik Gökyay), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978, s. 159.

45 Aralarında abir ve amberin de bulunduğu hoş kokulu maddelerin Klâsik Türk Şiiri'ndeki durumu hakkında yapılmış bir çalışma için bkz. Muhittin Turan, “XIV ve XV. Yüzyıl Divanlarında “Koku” Kavramı Etrafında Oluşan Benzetme ve Hayal Dünyalarına Bakış”, *SUTAD*, Nisan 2019, S. 45, s. 251-272.

46 Abir, turunc, iğde, gül, amber, misk gibi çeşitli ot, kök ve maddelerin karıştırılması ile elde edilen güzel kokudur. İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugati*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2011, II. Baskı, s. 3.

47 Kolay eriyen, bal mumu kıvâmında, yandığı zaman parlak bir alev çıkaran, çok güzel kokulu nesne [Kül rengi olan pek kıymetli bir cinsi sıcak denizlerde yaşayan, amber balığı veya ada balığı denen bir balığın bağırsaklarında toplanır ve dışkı ile dışarı atılıp su üzerinde yüzer halde bulunur. Bâzi ağaçlardan çıkarılan, eczâcılık ve koku sanâyiinde kullanılan reçineye de amber denir.], Ayverdi, *age.*, s. 51.

48 “Yaban gülü, Van gülü, Mısır gülü”, Bayram, *agm.*, s. 211.

49 Bir diğer adı da fesleğendir; Ertan Tuzlacı, *Bahçe Bitkileri ve Kent Çiçekleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s. 533.

50 Zerrin külah, keçeden yapılmış, yüzeyi som altın sırmayla işlenmiş, Osmanlı sarayında içoğlanları tarafından vazifeleri esnasında ve görev başındayken giyilen en kaliteli başlıktır; Nihat Öztoprak, “Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 4, İstanbul 2010, s. 142.

51 Mansûr “Mûsikîmizde diyapazon “la”sını düğâh olarak alan bir akort” anlamında bir musiki terimidir. Aynı âhengi esas alan ney çeşidi de, mansur neyi olarak bilinmektedir”; Ayverdi, *age.*, s. 769.

52 Beyaz ve siyah renkli olarak iki renk üzerine yapılan, Mevlevî dervişlerinin sema yaparken giydikleri geniş etekli elbisedir; Reşat Ekrem Koçu, “tennure”, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, 1969, s. 225.

53 Mevlevî dervişlerinin giydiği deve tüyü rengindeki keçe külahtır; Koçu, “sikke”, *age.*, s. 205.

Zerrîn sîmîn külâh eksük değüldür

Başında her zamân mansûr çiğdem

K. 54/19

Yeryüzünü semaya teşbih ettiği beyitte şair, çiğdemleri ise, hem şekil hem de renk ilgisinden yararlanarak parlak yıldızlar olarak tasavvur etmiştir. Ahmed-i Rıdvân, bir kez daha beyazlı sarılı çiçekleri bulunan çiğdemlerin toplu hâlde açtıkları bir sahne canlandırmış görünmektedir:

Sanasın yir yüzi sahn-ı semâdur

Nücûm olmuş durur pür-nûr çiğdem

K. 54/20

Aşağıdaki beyitte dikkati çeken husus ise, kendisinin de Hüsrev ü Şîrîn mesnevisi bulunan şairin Hüsrev ü Şîrîn mesnevisine⁵⁴ telmihte bulunmasıdır. Buna göre Ahmed-i Rıdvân, mesnevinin ana karakterleri durumundaki Hüsrev ile Şirin'e ve Hüsrev'in nedimi Şâvûr'a⁵⁵ yer vermiştir. Beyitteki tasavvura göre, ayrılık kış, bahar Hüsrev iken çiğdem ise, bahar Hüsrev'inin Şirin'i veya Şâvûr'udur:

Bahâr-ı Husrev'e firkat kışından

Ne şîrîn oldı bu Şâvûr çiğdem

K. 54/21

Klâsik Türk Şiiri'nin başka örneklerinde de görüldüğü üzere Nevrûz, Ahmed-i Rıdvân tarafından da padişah olarak nitelendirilmiştir⁵⁶. Çimenlik bir ülke, Nevrûz padişah, çiğdem de onun bir memuru, bir kölesidir. Diğer taraftan aynı zamanda bir çiçek olan Nevrûz⁵⁷ ile çiğdem, baharı müjdeleyen ve dağlarda ilk açan çiçeklerden olmaları yönüyle de dikkati çekmektedir:

Şeh-i nev-rûza bu mülk-i çemende

Olupdur bende-i me'mûr çiğdem

K. 54/22

Çiğdem sarı renkli taç yapraklarının sebebi, ayrılık yüzünden gönlünün safran gibi sararmış olmasıdır. Burada, yine sarı renkli bir çiçek olan safrana⁵⁸ yer verildiği görülmektedir. Beyitte sarı rengin hâkim olması, bahsi geçen çiğdem sarı taç yaprakları bulunan bir çiğdem türü olduğunu düşündürmektedir:

Firâkı za'ferân itdi derûnün

Ve ger nolmaz idi makhûr çiğdem

K. 54/23

Şairin çiğdemden isteği, sevgilinin ayağının tozuna varını yoğunu sarf etmesi, böylece çiğdem Hak katında yaptıklarının beğenilmesi talebidir:

Ayagı tozına terk eyle varun

İde Hak sa'yüni meşkûr çiğdem

K. 54/24

Çiğdem ilk açan bahar çiçeklerinden oluşu, "müjdecî⁵⁹" benzetmesiyle karşılanmıştır. Şairin anlatımına göre çiğdem, baharın müjdecisi olduğu için herkes tarafından beğenilerek nazar edilmektedir:

54 Nizâmî-i Gencevî'ye ait olan eser, Türk Edebiyatı'nda geniş şekilde etki etmiş bir mesnevidir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Necmettin Hacı-eminioğlu, "Hüsrev ü Şîrîn", *TDVİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 19, İstanbul 1999, s. 56; Mustafa Özkan, "Hüsrev ü Şîrîn", *TDVİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 19, İstanbul 1999, s. 56-57.

55 Şavur, esasen hem Hüsrev'in hem de Şîrîn'in birbirlerine âşık olmalarında aracılık eden karakter durumundadır; Gülşen Çulhaoğlu, Şeyhi'nin Hüsrev ü Şîrîn Mesnevisindeki Aşk İlişkileri, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002, s. 5-6.

56 İrfan Aypay, "Klâsik Türk Şiirinde Nevrûzun İşlenişi", *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Afyon 2005, c. 7, S. 2, s. 8-9; Saadet Karaköse, "Eski Türk Edebiyatında Nevrûz ve Nevrûzla İlgili Unsurlara Genel Bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 2008, S. 23, s. 179.

57 Remzi Duran, "Türk Süsleme Sanatlarının Ortak Motifi Nevrûz Çiçeği", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, İzmir 1997, S. II, s. 126.

58 Klâsik Türk Şiiri'nde safran hakkında geniş bilgi için bkz. Ömür Ceylan, "Taşranın Altın Çiçeği Safran", *Osmanlı Araştırmaları (The Journal Of Ottoman Studies) Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŞOĞLU'na Armağan-II*, İstanbul 2005, XXVI, s. 147-162.

59 Müjdecî; Osmanlı'da "doğum gibi sevinçli haberi akraba ve dostlara haber verenler" karşılığındadır; Mehmet Zeki Pakalın, "Müjdecî", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB. Yayınları, c. II, İstanbul 1993, s. 610.

Bahârun müjdevârı olduğuyçün

Olur her kimseye manzûr çiğdem

K. 54/25

Ahmed-i Rıdvân, kasidesinin makta beytinde Behiştî ile Firdevsî mahlaslı şairlerin sözlerinin, kendi şiirleri karşısında kıymetsiz oluşunu ifade etmiştir⁶⁰. Onların sözleri için “hor” (değersiz, bayağı, hakir) çiğdem” ifadesine yer veren şair, kendisinin çiğdem redifli kasidesinin her iki şairin şiirinden daha başarılı, daha güzel olduğu iddiasındadır:

Behiştî ile Firdevsî makâli

Olur Rıdvân öninde h’ûr çiğdem

K. 54/26

SONUÇ

XVI. asır Klâsik Türk Edebiyatı şairlerinden olan Ahmed-i Rıdvân, yirmi altı beyitten oluşan “çiğdem” redifli bir kaside kaleme almıştır. Klâsik dönem Türk şairleri tarafından sık yer verilen çiçeklerden biri olarak görünmeyen çiğdem, bir şiirde ve üstelik de redif seviyesinde ele alınması dikkat çekicidir. Ahmed-i Rıdvân’ın, hayatının bir döneminde Antalya’da bulunmuş olması ve bu şehir hakkında birtakım şiirler kaleme alması dolayısıyla ele alınan kasidedeki çiğdem *Antalya çiğdemi* olabileceği düşünülmüştür. Hiç olmazsa şair, içinde birçok çiğdem çiçek açtığı Antalya yaylalarında dolaşmış olmalıdır.

Şairin klâsik kaside bölümlenmesine pek de riayet etmediği çiğdem redifli şiiri, neredeyse tamamen nesib şeklinde kaleme alınmıştır. Çiğdem, kasidenin her bir beytinde türlü tasavvur, tasvir ve tahayyüllerle, çeşitli şekil, renk ve hareketlerle resmedilmiştir.

Ahmed-i Rıdvân, çiğdemi; “güzelliği dolayısıyla gururlanan, seher vakti içtiği şarap sebebiyle mahmur olan, sevgilinin gözleri karşısında utanıp içine kapanan, sürekli ağlayıp inleyen, sararıp solan, sarhoşluğun etkisiyle bol bol altın saçan, başına taç takan kimse” olarak teşbih ve teşhis etmiştir. “Sevinçle külahını göğe atan, sevgilinin gözü hakkında söz söyleme hadsizliğinde bulunduğu için sabırsızlanan ve gözleri fersiz kalan, her yerde neşeli oluşuyla meşhur olan, köle, güzellerin tülbindine takıldığı için üstünlük kazanan” çiğdeme dair diğer benzetme ve kişileştirmelerdir. “Başına daima altın taç takan, kâfur kadeh tutan, bahar bulutuyla temizlenen, elinde sürekli üzüm şarabı bulunduran, Şâvûr, Nevrûz padişahının bendesi” de çiğdemle ilişkilendirilen teşbih ve teşhisler durumundadır.

Şair, muhtemelen Antalya ovalarında, dağlarında dolaştığı bir esnada çiğdemi görmüş, bu nazlı, güzel, hoş kokulu bahar çiçeğini, renk ve şekil esasına dayanan türlü teşbih ve teşhislerle âdeta bir resim çizer gibi, tasvir etmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdülaziz Bey. (1995). *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri Toplum Hayatı*, (Yayına Hz. Kâzım Arısan-Duygu Arısan Günay), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Açıl, B. (2015) “Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı 5, s. 1-28.
- Atasoy, N. (2002). *Hasbahçe Osmanlı Kültüründe Bahar ve Çiçek*, Aygaz Yayınları, İstanbul.
- Avcı, İ. (2013). *Türk Edebiyatında İskendernâmeler ve Ahmed-i Rıdvân’ın İskendernâme’si*, T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Balıkesir.
- Avcı, İ. (2014). *Türk Edebiyatında İskendernâmeler ve Ahmed-i Rıdvân’ın İskendernâme’si*, Gece Kitaplığı, Ankara.
- Aypay, İ. (2005). “Klâsik Türk Şiirinde Nevrûzun İşlenişi”, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Afyon, 7/2, s. 1-12.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugati*, Kubbealtı Neşriyat, II. Baskı, İstanbul.
- Bahadır, S. C. (2013). *Divan Edebiyatında Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

60 Çeltik, age., s. 146.

- Bayram, Yavuz, *Çiçekler ve Diğer Bitkilerin Dîvan Şiirine Yansımaları İle Anlam Çerçevesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2 Cilt, T.C. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun 2001.
- Bayram, Y. (2007). "Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2/4, s. 209-219.
- Baytop, T. (2007). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Ceylan, Ö. (2005). "Taşranın Altın Çiçeği Safran", *Osmanlı Araştırmaları (The Journal Of Ottoman Studies) Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŞOĞLU'na Armağan-II*, İstanbul, XXVI, s. 147-162.
- Çeltik, H. (2011). *Ahmed-i Rıdvân Divanı*, Bizim Büro Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti. Yayınları, Ankara.
- Çetin K. ve Dikmen M. (2018). "Sünbülzâde Vehbî Divanı'nda Rediften Açan Hoş Kokulu Çiçek: Sünbül", *Sünbülzâde Vehbî Kitabı*, Kahramanmaraş: Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş, s. 160-175.
- Çulhaoğlu, G. (2002). Şeyhi'nin Hüsrev ü Şirin Mesnevisindeki Aşk İlişkileri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirel, Ş. "Behiştî/Bihîştî, Ahmed Sinân Çelebi" (d. 1450?/854?-ö. 1511-12, 1520?/917, 926?), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/behisti-bihisti-ahmed-sinan-celebi> (Erişim Tarihi: 26.04.2021).
- Demirelma-H. ve Ertuğrul K. (2009). "Derebucak (Konya), İbradı-Cevizli (Antalya) Arasında Kalan Bölgenin Endemik Bitkileri ve Tehlike Kategorileri", *S.Ü. Fen Fakültesi Fen Dergisi*, S. 34, Konya 2009, s. 137-148.
- Doğan, M. N. (2008). "Divan Şiirinde "Şarap" Metaforları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul, 38/38, s. 68-86.
- Dölen E. ve Demirbağ Usta, Ç.. (2011). "Türkiye'de Eczacılık Doktoralarının Başlaması ve 1983 Öncesinde İstanbul Üniversitesi'nde Yapılan Eczacılık Doktoraları", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XII/2, s. 23-80. <https://cdn.istanbul.edu.tr/file/1CD58DF90A/3C0E217B7C584116BD69C6AFD237B59B?doi=> (Son Erişim Tarihi: 24.10.2020).
- Duran, R. (1997). "Türk Süsleme Sanatlarının Ortak Motifi Nevrûz Çiçeği", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, İzmir, II, s. 125-171.
- Gelibolulu Mustafa Âlî. (1978). *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyâfet Sofraları (Mevâidü'n-Nefâis Fî Kavâidü'l-Mecâlis)*, (Haz.: Orhan Şaik Gökyay), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.
- Hacıeminoğlu, N. (1999). "Hüsrev ü Şîrîn", *TDVİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 19, İstanbul, s. 56.
- Karaköse, S. (2008). "Eski Türk Edebiyatında Nevrûz ve Nevrûzla İlgili Unsurlara Genel Bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya, 23, s. 171-187.
- Karaoğlu, K. (2019). *TRT Repertuarında Bulunan Sivas Türkülerinin Makam-Ayak, Tür ve Usul Yönünden İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Kayabaşı, B. (2010). "Divan Şiirinin Tabiat Algısı ve Hüsni-Ta'lîl Sanatı", *Adıyaman Üniversitesi Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu Kitabı*, Ankara, s. 393-396.
- Kınalızâde Hasan Çelebi. (1989). *Tezkiretü's-Şuarâ*, Haz. İbrahim Kutluk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Koç, H. (2018). "Ahmed-i Rıdvân'ın Manzum Kaside-i Bürde Tercümesi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)*, 5/12, s. 9-31.
- Koçu, R. E. (1969). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları.
- Koyuncu, Z. (2019). "Ahlât-ı Erbaa/Humoral Patoloji Teorisi Ve Divan Şiirinde Hakkânî Örneğinde İşleniş", *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, 5/10, s. 75-97.
- Kutlar, F. S. ve Öztekin, Ö. (2006). "Divan Şiirinde Çiçeklere Dair", *II. Uluslararası Gölbaşı Göller-Andezit ve Sevgi Çiçeği Festivali*, Editör: Ayşe Boşgelmez, Ankara, s. 601-627.
- Levend, A. S. (1951). "Ahmed Rıdvân'ın İskender-nâmesi", *Türk Dili*, S. 3, s. 23-31.
- Özkan, M. (1999). "Hüsrev ü Şîrîn", *TDVİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 19, İstanbul, s. 56-57.
- Öztoprak, N. (2010). "Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 4, İstanbul 2010, s. 103-154.

- Öztürk, K. (2019). Şarkışla Yöresi Kadın Ağzı Türkü Yakma ve Söyleme Gelenekleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB. Yayınları, c. II, İstanbul.
- Sakızlı İsa Efendi. (2019). *Nizâmü'l-Edviye*, Haz. Mükerrerem Bedizel Aydın, Sibel Murad, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), Ankara.
- Savran, Ö. "Ahmed-i Rıdvân", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6334> (Erişim Tarihi: 14.02.2020).
- Sehî Beg. (2017). *Heşt Bihîşt*, (Haz. Halûk İpekten-Günay Kut, Mustafa İsen-Hüseyin Ayan-Turgut Karabey), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3549B7C5393D9AFDA578BD859A7813B5BE8676123DD684051980F6ECB3EE4377 (Erişim Tarihi: 28.04.2020).
- Şemseddin Sâmî. (1306). *Kâmûsu'l-A'lâm Tıpkıbasım*, Mihran Matbaası, c. I, İstanbul.
- Şentürk, A. A. (2017). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*, I-III, OSEDAM Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- Tabîb İbn-i Şerîf. (2017). *Yâdigâr 15. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitabı Yâdigâr-ı İbn-i Şerîf* (Transkripsiyon: Orhan Sakin-Yahya Okutan-Doğan Koçer-Mecit Yıldız), Zeytinburnu Belediyesi Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları, Seçil Ofset Matbaacılık, İstanbul, <shttp://www.zeytinburnu.istanbul/Document/FileManager/Yadigar-1.pdf> (Erişim Tarihi: 23.10.2020).
- Tavukçu, O. K. (2000). *Ahmed Rıdvân Hüsrev ü Şirin (İnceleme-metin)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum.
- Tavukçu, O. K. (2020). *Ahmed Rıdvân Hüsrev ü Şirîn*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73030,ahmed-ridvan-husrev-u-sirinpdf.pdf?0> (Erişim tarihi: 26.04.2021).
- Turan, M. (2019). "XIV ve XV. Yüzyıl Divanlarında "Koku" Kavramı Etrafında Oluşan Benzetme ve Hayal Dünyalarına Bakış", *SUTAD*, S. 45, s. 251-272.
- Turhan B. (2007). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Tuzlacı, E. (2010). *Bahçe Bitkileri ve Kent Çiçekleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Ünver, İ. (1989). "Ahmed Rıdvân", *TDVİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul, c. 2, s. 123-124.
- Ünver, İ. (Nisan 1986). "Ahmed-i Rıdvân", *Türk Tarih Kurumu Belleten*, Ankara, c. L, S. 196, s. 73-125, http://isamveri.org/pdfdrg/D00137/1986_196/1986_196_UNVERI.pdf (Erişim Tarihi: 26.04.2021).
- Yıldırım, A. (2004). "İslâmın Tabiat Anlayışı ve Divan Şiirine Yansımaları", *İlmî Araştırmalar*, İstanbul, s. 155-173.
- Yılmaz, N. (2006). *Ahmed-i Rıdvân ve Rıdvâniye'si*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, N. (2006). *Ahmed-i Rıdvân Rıdvâniyye*, İnceleme-Metin-Dizin, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10668,ahmed-i-ridvan-ridvaniyepdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 18.02.2020).
- Yücel, E. (2002). *Türkiye'de Yetişen Çiçekler ve Yerörtücüler I*, Etam Matbaa Tesisleri, Eskişehir.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).